

WSPOMNIENIA

Bogusław Śliwerski

*Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Polska**

E-mail: boguslawliwerski@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3875-8154

Pożegnanie Profesora Andrzeja Jaczewskiego**

W dniu 13 października 2020 r. odszedł na wieczną wartę wybitny wychowawca młodych pokoleń, harcmistrz, lekarz, profesor nauk medycznych, autor znakomitych książek z zakresu edukacji seksualnej dla dzieci i młodzieży, żeglarz Andrzej Jaczewski. Rok wcześniej miałem zaszczyt rekomendowania Jego osoby władzom Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego do wyróżnienia Go tytułem Honorowego Profesora Akademii jako nestora i klasyka interdyscyplinarnych badań naukowych nad dziećmi i młodzieżą.

Z trudem przyjąłem wiadomość o śmierci Uczonego, z którego rozpraw popularnonaukowych korzystałem jako nastoletni uczeń szkoły średniej. Nie ma w gronie kilku pokoleń osób, które nie znałyby napisanych w sposób profesjonalny a zarazem klarowny i w stylistyce wysokiej kultury książek, dotyczących tak szczególnej sfery rozwoju i funkcjonowania każdej osoby. Jego publikacje pomagały dziewczętom i chłopcom w osiągnięciu zdrowej dojrzałości. Andrzej Jaczewski – Harcmistrz, a więc i lider kadr instruktorów harcerskich oraz wychowawca młodzieży w ruchu, wpisuje się w piękną tradycję walki o odzyskanie przez Polskę niepodległości zarówno w 1928, 1945, jak i w 1989 r. Nie jest bowiem znany w naukach społecznych i humanistycznych dorobek Profesora, który zamieszczał na łamach miesięcznika „Harcerstwo” artykuły dotyczące wy-

* Adres: Instytut Pedagogiki APS, ul. Szczęśliwicka 40, 02-353 Warszawa

** Finansowanie publikacji: Uniwersytet Warszawski

chowania w kulturze zdrowotnej harcerzy i ich instruktorów, przyczyniając się pośrednio do holistycznego formowania kilku pokoleń Polaków.

Andrzej Jaczewski wydawał wyjątkowe rozprawy monograficzne z zakresu medycyny szkolnej, pedagogiki społecznej i nauk o zdrowiu. Opublikował 27 książek, w tym podręczniki, monografie, artykuły naukowe i popularnonaukowe. Był redaktorem znakomitego podręcznika akademickiego *Biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania*, autorem monografii *Erotyzm dzieci i młodzieży*, współautorem publikacji *Rozwój erotyczny* oraz trudnych do napisania książek-poradników *O chłopcach dla chłopców* i *O dziewczętach dla dziewcząt*. Na tej literaturze wychowało się wiele pokoleń młodych Polaków. Dwa ostatnie tytuły, wznawiane od przeszło 40 lat, w roku 2009 ponownie pojawiły się w naszych księgarniach. Jego książki były tłumaczone na język angielski, włoski, niemiecki, rosyjski, czeski i litewski. W tym sensie stał się akademickim ambasadorem polskiej myśli i praktyki medyczno-oświatowej w skali międzynarodowej. Połączył w mistrzowski sposób wiedzę naukową z jej popularyzacją w każdym środowisku socjalizacyjnym. W niezwykle popularnym czasopiśmie dla młodzieży „Jestem” przez ćwierć wieku publikowano jego felietony z cyklu *Kultura Seksualna*.

Jakże cenny społecznie jest fakt zainicjowania przez Jaczewskiego i uruchomienia autorskiego programu telewizyjnego dla uczniów, który był poświęcony nauce o człowieku. Była to pierwsza taka audycja na świecie. Prowadził ją przez 27 lat. Jako wybitny uczoney ceniony był za własną teorię rozszczepienia dojrzałości oraz teorię wirażu rozwojowego. Współtworzył pierwszą w naszym kraju rodzinną poradnię dla młodzieży, zajmującą się poradnictwem seksuologicznym, antykoncepcyjnym oraz zwalczaniem uzależnień. Aktywnie działał w środowisku harcerskim. Jako instruktor harcerski pracował również z młodzieżą z zaburzeniami psychosomatycznymi. Mocno związany z Beskidem Niskim, przez lata powracał w tamte strony, żeby prowadzić harcerskie obozy wakacyjne. Na emeryturze osiedlił się tam na stałe, by móc realizować jeszcze wiele projektów edukacyjnych. W Gorlicach zaprojektował formę studiów na odległość z wykorzystaniem EDUSATU (Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Warszawie) oraz studiów zaocznych dla potrzeb Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku. Dzięki niespożytej energii i doświadczeniu prof. Jaczewskiego, ponad stu gorliczan ukończyło studia licencjackie i uzyskało dyplomy magisterskie.

Dzięki doświadczeniom zawodowym w służbie medycznej w jednym ze szpitali w Gorlicach, ale i jako lekarz szkolny w Liceum Ogólnokształcącym im. Joachima Lelewela w Warszawie przeprowadzał pierwsze w Polsce badania

longitudinalne nad okresem dojrzewania dzieci i młodzieży. To właśnie wówczas wypracował koncepcję całościowej opieki nad uczniem, zwracając uwagę na rolę zajęć w odpowiednio wyposażonej sali gimnastycznej i na boisku szkolnym. Stał się promotorem wyjazdów na zielone szkoły, obozy letnie i aktywność w ruchu harcerskim. Od roku 1970 Andrzej Jaczewski wykładał na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, a dzięki ścisłej współpracy z uczelniami w Niemczech (był m.in. przez 17 lat profesorem na Uniwersytecie w Kolonii) wprowadził w życie pomysł młodzieżowej wymiany polsko-niemieckiej.

O wyjątkowych zasługach dla kraju, nauki i wychowania kilku pokoleń młodych ludzi świadczą odznaczenia Andrzeja L. Jaczewskiego, wśród których jest m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Armii Krajowej oraz wręczony mu na miesiąc przed śmiercią medal Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk za Zasługi dla Rozwoju Polskiej Pedagogiki.

Ostatnie miesiące życia A. Jaczewskiego w klimacie ideologicznej wojny polsko-polskiej

W połowie sierpnia 2020 r. pojawił się w mediach społecznościowych i publicznych nieprawdopodobnie nierzetelny atak na wybitnego humanistę. Miały go spowodować spory polityczne jeszcze z okresu kampanii wyborczej prezydenta Andrzeja Dudy, który postanowiła wykorzystać formacja prawicowa do podgrzewania wojny kulturowej w naszym kraju kosztem wyrwanych fragmentów z książki Jaczewskiego *Pół wieku badań i refleksji. Seksualność dzieci i młodzieży* (2014). Nie o prawdę tu chodziło, nie o spór naukowy czy nawet oświatowy dyskurs, tylko o eskalowanie ideologicznej wojny zwolenników prawicy i walczącej z nią lewicy.

Po raz kolejny okazało się, że część polityków wprowadza do debaty publicznej postprawdę, fałszując przy tym osiągnięcia nauki przez niszczenie autorytetów akademickich. W grę wchodziło osiągnięcie instrumentalnej skuteczności działań w zdehumanizowanej walce o utrwalanie władzy tak, by wyeliminować jakąkolwiek myśl, praktykę i ideę inną od potocznej a konserwatywnej. Wiedza naukowa z zakresu edukacji seksuologicznej dzieci i młodzieży miała być zakazana. Książka Jaczewskiego była tylko i wyłącznie okazją, środkiem do prowadzenia podwójnej gry politycznej o władzę.

Coraz większa część Polaków poddawanych inżynierii społecznej w mediach publicznych i prywatnych, ale także w mediach społecznościowych już w czasie kampanii wyborczej prezydenta powtarzała z przekonaniem, że każdy niepopierany przez PiS kandydat tylko czyha na ich dzieci, by je „seksualizować”, „masturbować”, „gwałcić”, „wykorzystywać seksualnie” itd. Po wyborach trzeba było podtrzymać tę narrację, by każdy ją przyjął za własną. Dziennikarze z pism typu: „Fronda”, „Sieci”, „Wnet”, „Do Rzeczy”, „Nasz Dziennik” nie pisali o Jaczewskim, że jest uczonym odważnym, szlachetnym, o czystych intencjach, ani o tym, że jego rozprawy naukowe i wyniki wieloletnich badań naukowych upowszechniane były w trosce o ochronę zdrowia i higieny psychicznej dzieci, młodzieży i dorosłych.

W żadnym ze swoich poradników Jaczewski nie promował pedofilii, ani pederastii, ani jakiegokolwiek wykorzystywania seksualności dziecka przez innych, zarówno dzieci, jak i dorosłych. Trzeba mieć w sobie wielką pogardę dla Człowieka nauki, być wysoce nieuczciwym, żeby pisać: „Andrzej Jaczewski, polski lekarz pediatra, seksuolog i zwolennik edukacji seksualnej stwierdza, że dobrowolne kontakty seksualne dorosłych z dziećmi powyżej lat 9 nie powinny być karalne” [Seks z 9-latką legalny! Medyczny autorytet „GW” szokuje | Fronda.pl]. Atak na Uczonego stylistyką przypominał tę, stosowaną ostatnio w okresie stalinowskim wobec humanistycznych pedagogów i lekarzy.

Prof. Jaczewski: Seks z dziećmi nie powinien być karany

Teksty opatrzone tak dobraną fotografią Profesora, by wywołać u odbiorców negatywny odbiór. Skoro to starzec, to zapewne pedofil. Twarz starszego człowieka nie jest piękna, chociaż toga powinna komunikować coś innego. Co ciekawe, po kilku dniach fotografia zniknęła ze strony „Frondy”. Czyżby dziennikarzom zabrakło odwagi cywilnej czy ideologiczne hieny czegoś się wystraszyły? Czy tego typu insynuacje były prowadzone w duchu prawa i chrześcijańskiej miłości? Protestowałem w swoim blogu przeciwko szczuciu przez chorych z nienawiści ideologów środowisk konserwatywnych i lewicowych na czynnych i emerytowanych profesorów tylko dlatego, że chcą wykorzystać dla własnych interesów wyrwane z kontekstu fragmenty ich książek, poglądy czy wyniki ich naukowych badań do podtrzymywania wojny polsko-polskiej. Rozpraw Jaczewskiego nienawidzili tak komuniści, jak i ortodoksyjni konserwatyści. Socjolog wychowania Mikołaj Kozakiewicz ujawnił na początku lat 80. XX w. w czasie jednej z konferencji PAN problemy, które objęte były w PRL ścisłą cenzurą ideologiczną, polityczną (Kozakiewicz, 1983). Były nimi m.in. właśnie kwestie seksualności człowieka, w tym dotyczące edukacji seksualnej dzieci i młodzieży. Nie bez powodu w swojej imponującej monografii seksuolog i pedagog Zbigniew Izdebski pisał:

Badanie seksualności nie jest zadaniem łatwym. Ani na świecie, ani – tym bardziej – w Polsce. Stąpa się tu po niepewnym gruncie, nie ma twardych danych, w pełni zobiektywizowanych metod badawczych czy dających się ostatecznie weryfikować wyników. Nie dość bowiem, że seksualność jest uwikłana w ludzką psychikę, w zmienne relacje społeczne, kulturowe standardy wstydlivosti czy trudny język wyrazu (niełatwo mówić o seksualności, zwłaszcza własnej), to dodatkowo trudno się przebić przez stereotypy, fobie, kompleksy, a nawet agresję badanych. Badacz narusza wiele tabu. Aby uczynić seks przedmiotem badań, a zwłaszcza by odtworzyć jego prawdziwy obraz, trzeba naruszyć wiele granic: intymności, nieporadności, wstydlivosti. Ważnym przesłaniem w realizacji moich projektów badawczych jest zdanie wypowiedziane niegdyś przez prof. Mikołaja Kozakiewicza w naszej rozmowie: „warto badać rzeczywistość i nie wdawać się w spory światopoglądowe, bo to są dwie różne sprawy” (Izdebski, 2012, s. 32).

Pożegnanie Profesora

Nie sposób pisać o wszystkich zasługach, jakie poczynił w ciągu swojego dorosłego życia Jaczewski – profilaktycznie ratując oraz wychowując dzieci i młodzież. Zapewne nie miał możliwości dowiedzenia się o tym, komu i w jakim stopniu pomogły w życiu, napisane przez niego książki. Te jednak trafiły pod strzechy, bo też dalekie były od fałszowania wiedzy naukowej, ideologizacji czy

politycznej manipulacji. W roku 2019 Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk przyznał Profesorowi medal *Za Zasługi dla Rozwoju Polskiej Pedagogiki*. Różne były losy, by móc dotrzeć z tym wyróżnieniem do wyróżnionego nim profesora, ale powiodło się to wreszcie we wrześniu 2020 r. Laureat tego wyróżnienia mieszkał w Ropkach k. Wysowej, daleko od toksycznej cywilizacji.

Dotarł jednak do Niego Maciej Tanaś z KNP PAN i osobiście wręczył medal, który jest symbolicznym wyrazem wdzięczności naszego środowiska za piękne, mądre, odważne życie Harcmistrza, pełne zaangażowania społeczno-wychowawczego, naukowego, lekarskiego i publicystycznego. Jak relacjonował podróż w Beskidy w czasie pandemii nasz Wysłannik – wyróżniony medalem Jaczewski był tym bardzo wzruszony. Miał już słaby wzrok, toteż trzymał medal w rękach z ogromnym przejęciem. Opowiadał o swoich losach, ale i z troską wyrażał się o sytuacji młodych pokoleń w obecnych czasach.

Wychowankowie, pacjenci, przyjaciele, czytelnicy pamiętają o swoim Mistrzu. Odszedł tuż przed Dniem Edukacji Narodowej jako PEDAGOG PEDAGOGÓW, pozostawiając nam w spadku swoje dzieła, dobroć serca, bezinteresowność czynów, dzielność, poczucie godności oraz miłość do Ojczyzny, o którą walczył w okresie okupacji (był członkiem Szarych Szeregów, od 1943 r. drużynowym Zawiszy). Wprawdzie Jaczewski wydał w 2018 r. autobiograficzną książkę *Harcerstwu zawdzięczam bardzo wiele...* (2018), ale tak naprawdę, to polskie harcerstwo znacznie więcej Jemu właśnie zawdzięcza.

Jestem jednym z niewidzialnych dla Jaczewskiego tysięcy harcerzy, którzy zachowują w swojej pamięci i sercu Jego służbę dla Ojczyzny. Jak napisał do mnie niespełna miesiąc przed śmiercią, nie dane mu było już współpracować ze mną ani w harcerskim ruchu, ani na akademickiej niwie. Ubolewał nad kryzysem harcerstwa, w którym – jak pisał – zaczęły przeważać postawy „mieć” nad „być”. On sam wstąpił do tego ruchu w 1938 r., ale to dopiero w czasie okupacji niemieckiej stał się harcerzem w pełnym tego słowa znaczeniu. Jak pisał:

Okupacja niemiecka była straszna, a jednym z największych zagrożeń dla trwania narodu było zagrożenie powszechną demoralizacją. Można dyskutować o znaczeniu walki, oporu zbrojnego. Osobiście mam obecnie (nie zawsze tak było...) negatywną ocenę walki zbrojnej.

Powstanie warszawskie, sabotaże i zamachy były krwawo mszczone przez okupanta. Opłacalność takich działań jest wątpliwa. Ale opór cywilny, zwłaszcza nielegalna oświata, także działanie Szarych Szeregów: były bez wątpienia skutecznym działaniem zagrożonego niebytem społeczeństwa. [...] Program „Dziś – jutro – pojutrze” stawiał zadania nie tylko na czas wojny. Mobilizował, zmuszał do nauki, zdobywania zawodu tak, by młodzi w wymarzonej wolnej Polsce mogli być pożytecznymi obywatelami (tamże, s. 9).

Walcząc zbrojnie wprawdzie doczekał wolnej Polski, ale na krótko, gdyż najpierw został aresztowany i musiał się ukrywać, ponieważ na członkach jego grupy podziemnej Krzysztof ciążył wyrok śmierci. Ponownie chciano Go na nią skazać medialnie tuż przed faktycznym odejściem. Warto poznać życie i dokonania bohatera szeroko pojmowanej walki o Polskę, której pokolenie XXI w. nie rozumie, bo urodziło się w wolnym państwie.

Czuwaj Druhu Harcmistrzu! *Requiescat in pace.*

References

- Izdębski, Z. (2012). *Seksualność Polaków na początku XXI. Studium badawcze*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jaczewski, A. (2014). *Pół wieku badań i refleksji. Seksualność dzieci i młodzieży*. Warszawa: Difin.
- Jaczewski, A. (2018). *Harcerstwu zawdzięczam bardzo wiele...* Kraków: Fundacja „Wczoraj i Dziś”.
- Kozakiewicz, M. (1983). Głosy do tematu „Sytuacja młodzieży w społeczeństwie wychowującym”. W: B. Suchodolski (red.), *Spółeczeństwo wychowujące. Rzeczywistość i perspektywy* (s. 389–404). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.